

60 lat Europejskiego Towarzystwa Nefrologicznego – historia towarzystwa oraz rola polskich nefrologów

Historia Europejskiego Towarzystwa Nefrologicznego, które jest dziś jednym z największych stowarzyszeń nefrologicznych na świecie, sięga lat 60. XX wieku. Pomysłodawcami powstania Towarzystwa, które początkowo nosiło nazwę West European Dialysis Association byli profesorowie David Kerr, Stanley Shaldon i William Drukker. Początkowo głównymi obszarami działalności Towarzystwa były dializoterapia i transplantologia, jednak już podczas zjazdu w 1973 roku odbyła się pierwsza osobna sesja nefrologiczna. W 1982 roku zmieniono nazwę tej organizacji na European Renal Association–European Dialysis and Transplant Association (ERA-EDTA). W 1986 r. utworzono oficjalne czasopismo Towarzystwa “Nephrology Dialysis Transplantation”. W 2021 roku zmieniono nazwę Towarzystwa na European Renal Association (ERA), pod którą znane jest obecnie. W pracach Europejskiego Towarzystwa Nefrologicznego od początku jego istnienia aktywny udział brali Polacy – pierwszym z nich, piastującym ważne stanowisko w strukturach stowarzyszenia był profesor Tadeusz Orłowski. Kolejnym zasłużonym członkiem ERA-EDTA był profesor Franciszek Kokot, który zasiadał w Zarządzie przez niemal dekadę. Wśród współcześnie działających polskich naukowców profesorowie Ryszard Gellert, Andrzej Więcek, Marian Klinger, Jolanta Małyżko oraz Marcin Adamczak pełnili lub nadal pełnią ważne funkcje w strukturach ERA, profesor Andrzej Więcek był Prezydentem ERA-EDTA w latach 2014-2017. Dziewięcioro polskich naukowców zostało odznaczonych tytułem Distinguished Fellow of the ERA (FERA).

(NEFROL DIAL POL 2023; 27: 120-126)

60 years of European Renal Association – history of the society and the role of Polish nephrologists

The history of the European Renal Association, which is one of the largest nephrological societies in the world, dates back to the 1960s. Originators of the Association, which was initially called the West European Dialysis Association, were professors David Kerr, Stanley Shaldon and William Drukker. Initially, the main fields of interest of the society were dialysis therapy and transplantation, but during the congress in 1973 the first session devoted exclusively to nephrology took place. In 1982, the name of the Association was changed to European Renal Association–European Dialysis and Transplant Association (ERA-EDTA). In 1986, the official journal of the society “Nephrology Dialysis Transplantation” was created. In 2021, the name of the Association was changed to the European Renal Association (ERA), as it is currently known. Polish scientists have actively participated in the work of the European Renal Association from the beginning of its existence - the first to hold an important position in the Association’s structures was professor Tadeusz Orłowski. Another distinguished member of the ERA-EDTA was Professor Franciszek Kokot, who sat on the Council for almost

Natalia CEGIELSKA¹
Ewa PAWŁOWICZ-SZLARSKA²
Michał NOWICKI²

¹Studenckie Koło Naukowe przy Klinice Nefrologii, Hipertensjologii, Transplantologii i Chorób Wewnętrznych, Uniwersytet Medyczny w Łodzi

²Klinika Nefrologii, Hipertensjologii, Transplantologii i Chorób Wewnętrznych Uniwersytet Medyczny w Łodzi

Słowa kluczowe:

- Europejskie Towarzystwo Nefrologiczne
- historia nefrologii
- polscy nefrologi

Key words:

- European Renal Association
- history of nephrology
- polish nephrologists

Autorzy nie deklarują konfliktu interesów.

Adres do korespondencji:

Prof. dr hab. med. Michał Nowicki
Klinika Nefrologii, Hipertensjologii, Transplantologii i Chorób Wewnętrznych
Uniwersytet Medyczny w Łodzi
ul. Pomorska 251, 92-213 Łódź
tel. +48 42 201 44 00, fax +48 42 201 44 01
e-mail: michal.nowicki@umed.lodz.pl

a decade. Among contemporary Polish scientists, professors Ryszard Gellert, Andrzej Więcek, Marian Klinger, Jolanta Małyszko and Marcin Adamczak performed or still perform important functions in the structures of ERA, professor Andrzej Więcek was the President of ERA-EDTA in 2014-2017. Nine Polish nephrologists were awarded the title of Distinguished Fellow of the ERA (FERA).

(POL NEPHROL DIAL 2023; 27: 120-126)

Powstanie ERA

European Renal Association (ERA) to organizacja, której misją jest poprawa jakości opieki nad pacjentami z chorobami nerek, stworzenie platformy współpracy pomiędzy pracownikami ochrony zdrowia zajmującymi się nefrologią, dializoterapią oraz transplantologią nerek i poszerzenie świadomości społeczeństw na temat chorób nerek [1].

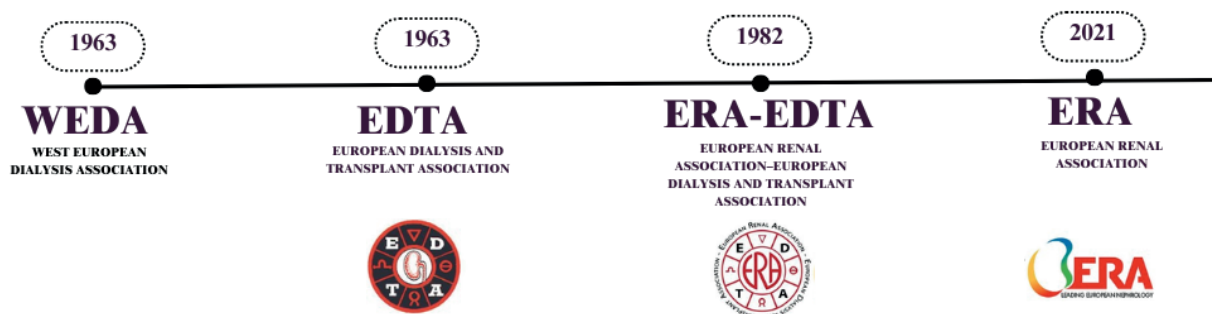
Historia towarzystwa sięga lat 60. XX wieku. 2 września 1963 roku, w londyńskim Royal Free Hospital odbyło się sympozjum na temat ostrej niewydolności nerek. W czasie tego spotkania profesor David Kerr zasugerował profesorowi Stanleyowi Shaldonowi założenie stowarzyszenia, którego celem byłaby organizacja corocznych zjazdów. Wcześniej z podobną propozycją zwrócił się do Shaldona prof. William Drukker podczas spotkania West

European Clinical Chemistry Society [2-3]. Tych troje naukowców i klinicystów stało się założycielami stowarzyszenia, które dziś znamy pod nazwą European Renal Association. Historię zmian nazwy towarzystwa zilustrowano na Rycinie 1.

Pierwsze lata

Początkowo stowarzyszenie założone przez Shaldona, Drukera i Kerra nosiło nazwę West European Dialysis Association (WEDA). W jego skład wchodzić miały Wielka Brytania, Holandia, Republika Federalna Niemiec, Belgia i kraje skandynawskie, zaproszono również Francję. W czasach podziału Europy przez żelazną kurtynę, nazwa budziła jednak wątpliwości natury politycznej. Problem ten poruszył profesor Gabriel Richet z Paryża. Zdecydowano, że nowe stowarzyszenie będzie otwarte dla wszystkich eu-

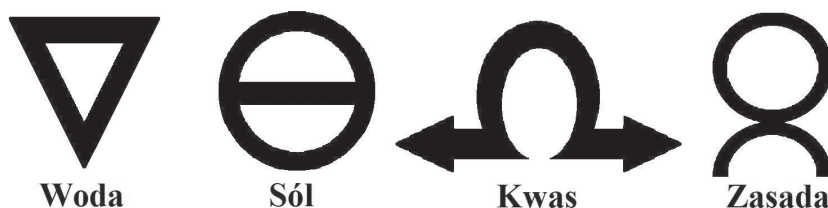
ropejskich medyków i specjalistów innych dziedzin, którzy zajmują się tematyką dializoterapii i transplantacji nerek [4]. Na znak dostępności stowarzyszenia dla całej społeczności europejskich naukowców nazwę zmieniono na European Dialysis and Transplant Association (EDTA) [3]. Spotkanie założycielskie miało miejsce 24 września 1964 roku w Queen Wilhelmina Hospital w Amsterdamie. Następnego dnia, w tym samym miejscu odbyło się pierwsze spotkanie stowarzyszenia, w którym wzięło udział 200 delegatów i liczni goście. Ustanowiono wówczas pierwszy statut oraz logo stowarzyszenia. Logo zaprojektował profesor Shaldon (Ryc. 2.). Zawierało ono symbole oznaczające w alchemii: wodę, sól, kwas i zasadę – a zatem reprezentację czynników kluczowych w funkcjonowaniu nerek i terapii nerkozastępczej (Ryc. 3.).

Rycina 1 Historia zmian nazwy Europejskiego Towarzystwa Nefrologicznego.

Rycina 2 Logo European Dialysis and Transplant Association (EDTA) stworzone przez profesora Stanleya Shaldona.

Rycina 3 Symbole widniejące w pierwszym logo EDTA stanowiły reprezentację czynników kluczowych w funkcjonowaniu nerek i terapii nerkozastępczej.

Jedną z pierwszych ważnych inicjatyw EDTA, obok corocznych sympozjów naukowych, było utworzenie ogólnoeuropejskiego rejestru wszystkich pacjentów poddawanych terapii nerkozastępczej z powodu schyłkowej niewydolności nerek. Raport stworzony na podstawie danych 271 przewlekle dializowanych pacjentów z 41 krajów zaprezentowano podczas drugiego zjazdu stowarzyszenia w Newcastle w 1965 roku. Spośród tych 271 pacjentów, 160 wciąż żyło. Na tamten moment w całej Europie odnotowano także 258 operacji przeszczepienia nerek. Po 21 latach baza danych liczyła już 111 300 pacjentów żyjących dzięki terapii nerkozastępczej.

W pierwszych latach istnienia EDTA jego działalność napotykała też trudności. Litera "T" w nazwie stowarzyszenia odnosiła się do transplantologii. Transplantacja nerek była od początku istnienia stowarzyszenia jednym z głównych przedmiotów zainteresowania jego członków. O tematykę transplantacji nerek przyszło mu konkurować z International Society of Transplantation, na którego czele stał jeden z pionierów transplantacji – Jean Hamburger. W 1967 roku zaplanowano zjazd EDTA w Kopenhadze. W tym samym czasie miał się odbyć pierwszy kongres International Society of Transplantation w Paryżu. W związku z tym zjazd EDTA przeniesiono na inny dzień. Aby naukowcy nie musieli podróżować pomiędzy Paryżem a Kopenhagą, postanowiono zmienić także miejsce zjazdu [4]. Ostatecznie czwarty zjazd EDTA w Paryżu liczył tylko 150 uczestników. Kolejny raz konieczność zmiany miejsca zjazdu nastąpiła w 1969 roku, gdy planowane spotkanie przeniesiono ze Wschodniego Berlina do Sztokholmu. Ostatecznie zjazd towarzystwa w Berlinie Wschodnim udało się zorganizować w 1971 roku. Był to pierwszy zjazd EDTA w komunistycznej części Europy [1].

Zjazdy EDTA cieszyły się tak dużym zainteresowaniem wśród naukowców, że po 10 latach od pierw-

szego zjazdu (1974 r.) wydłużono czas trwania spotkania do 3 dni. Nadsyłane abstrakty były tak liczne, że w kolejnych latach wprowadzono równoległe sesje [3].

Nefrologia dołącza do dializoterapii i transplantologii

Z inicjatywy nowego prezydenta stowarzyszenia Arthura Kennedy'ego na zjeździe w 1973 roku po raz pierwszy odbyła się sesja nefrologiczna. Początkowo nadsyłano nieliczne prace z nefrologii. Celem rozwinięcia nowej sesji obniżono kryteria wobec abstraktów z tej dziedziny [5]. W przeciągu kilku najbliższych lat sesja nefrologiczna stała się tak popularna wśród naukowców, że akceptowano abstrakty oceniane o 0,6 punktu wyżej niż pierwotnie [3]. Na przełomie lat 70. i 80. XX wieku pojawiły się plany utworzenia nowego towarzystwa dedykowanego nefrologii – European Society of Nephrology. Ostatecznie, zamiast konkurencyjnej organizacji, postanowiono oficjalnie rozszerzyć krąg zainteresowania EDTA o nefrologię kliniczną i badawczą. Za sprawą nowego prezydenta stowarzyszenia profesora V.E. Andreucci zmieniono nazwę na European Renal Association–European Dialysis and Transplant Association (ERA-EDTA). Profesor Andreucci zaangażował się w tworzenie przestrzeni dla nowej dziedziny i w 1983 roku zaprosił na spotkanie zarządu ERA-EDTA przedstawicieli 19 narodowych towarzystw nefrologicznych i zaproponował im ścisłą współpracę. Zasugerował także, aby jego zastępcą został nefrolog klinicysta J. Stewart Cameron, który ostatecznie został wybrany na prezydenta ERA-EDTA (w 1984 roku) [5].

"Nephrology Dialysis Transplantation"

W publikacjach wydawanych przez stowarzyszenie można odnaleźć dowód jego intensywnego rozwoju na przestrzeni lat. Prace prezentowane podczas corocznych zjazdów publikowane były w wyda-

wanych przez EDTA "Proceedings". Publikowano zarówno prace, które były przedmiotem prezentacji ustnych, jak i plakatów oraz dyskusji. Pierwszym redaktorem naczelnym był profesor Kerr, który stanowisko to piastował przez wiele lat. Liczba nadesłanych abstraktów rosła z każdym rokiem, a wraz z nią objętość kolejnych numerów "Proceedings". Z czasem z publikacji wyłączono prace prezentowane w formie plakatów i wprowadzono limity długości publikowanych streszczeń. Mimo to wydawane raz do roku czasopismo okazało się niewystarczające. Ostatni numer "Proceedings" wydano po XXII kongresie ERA-EDTA w 1985 roku. Zastąpiono je w 1986 roku nowym, oficjalnym czasopismem stowarzyszenia "Nephrology Dialysis Transplantation" – współcześnie cieszącym się uznaniem na całym świecie [5]. Pierwszym redaktorem naczelnym został profesor A.M. Davison [1].

"Proceedings" stanowią jednak zapis historii – nie tylko stowarzyszenia, ale także rozwoju leczenia nerkozastępczego. Postanowiono więc je zdigitalizować. Wszystkie numery czasopisma zostały udostępnione przez profesora Shaldona. Zapisano je na dwóch płytach DVD. Część opublikowano także na stronie internetowej stowarzyszenia [5].

Stowarzyszenie na miarę czasów

Na samym początku ERA-EDTA liczyła 82 aktywnych członków, zaś obecnie jest jednym z największych stowarzyszeń nefrologicznych na świecie. Zjazdy z jednodniowych spotkań ewoluowały do kilkudniowych konferencji z 10 równoległymi sesjami, prezentacjami plakatów i tysiącami uczestników z całego świata.

Potrzeba powołania ERA zrodziła się z intensywnego rozwoju leczenia nerkozastępczego w latach 60. XX wieku. Od początku swojego istnienia stowarzyszenie wychodziło naprzeciw potrzebie pogłębiania wiedzy medycznej na temat chorób

nerek i ich leczenia. Od 2002 roku działa program Continuing Medical Education (CME), w ramach którego Komitety i Grupy Robocze organizują coroczne kursy tematyczne. Kierowane są one do lekarzy, naukowców oraz studentów medycyny. Kursy w ramach programu CME odbywały się także w Polsce – np. *Management of Fluid Overload in Dialysis Patients Course*, który odbył się w 2016 roku w Warszawie oraz *Introductory Course on Epidemiology*, organizowany przez ERA Registry, który odbył się w Krakowie w 2022 roku.

Badania naukowe zostały włączone do celów statutowych stowarzyszenia. Wiązało się to z powołaniem organu doradczego w tym zakresie – Scientific Advisory Board (SAB). Po roku 2000 powstały także komitety oraz grupy robocze ERA-EDTA oraz Young Nephrologists' Platform (YNP) – przestrzeń naukowa dedykowana młodemu nefrologom.

Działalność ERA-EDTA zmieniała się wraz z rozwojem nowoczesnych technologii. Już w 1996 roku powstała strona internetowa stowarzyszenia. W 2002 roku powstało także czasopismo internetowe NDT-Educational, do którego wolny dostęp mógł mieć każdy użytkownik sieci. Streszczenia z kongresów stowarzyszenia również dostępne są online. W 2012 roku powstała oficjalna aplikacja, a z okazji 50 rocznicy istnienia ERA-EDTA stworzono newsletter „Follow Us Flash”. Od 2016 roku stowarzyszenie obecne jest w mediach społecznościowych. W kolejnych latach powołano do życia nowe komitety – zajmujące się między innymi zagadnieniami ochrony środowiska oraz komunikacją elektroniczną. Obecnie większość grup roboczych realizuje swoje działania edukacyjne w internecie. Od 2020 roku z sukcesem organizowane są e-seminaria, które cieszą się dużą popularnością. Ogromną zmianę przyniósł rok 2021 – wówczas zmieniono nazwę stowarzyszenia na European Renal Association (ERA), pod którą znane jest współcześnie. Nowa nazwa –

skrócona i praktyczna miała wpasować się w standardy nowoczesnej komunikacji.

Oprócz błyskawicznego postępu technologicznego, współczesność przyniosła także inne wyzwania. Pandemia COVID-19 wymagała szybkiego dostosowania się do nowych okoliczności. W 2020 roku w zaledwie 11 tygodni zdołano zmienić formę zjazdu stowarzyszenia na całkowicie zdalną. Podobnie było w kolejnym roku. Ta nagła zmiana w 56-letniej tradycji organizowania zjazdów okazała się pozytywnym doświadczeniem. Zdecydowano, że mimo zniesienia większości obustrzeń spotkania wirtualne pozostaną częścią corocznych zjazdów. Dzięki temu będą one wpisywać się w trend inkluzywności i zrównoważonego rozwoju [2]. Ta otwartość na zmiany sprawiła, że ERA jest stowarzyszeniem na miarę dzisiejszych czasów.

Polacy w ERA

Już w pierwszych latach istnienia ERA-EDTA należeli do niego naukowcy z Polski. Pierwszym Polakiem, który zajmował ważne stanowisko w strukturach stowarzyszenia był prof. n. med. Tadeusz Orłowski. Należał on do Zarządu Głównego EDTA w latach 1966–1969. Profesor Orłowski był wybitnym internistą oraz jednym z pionierów transplan-

tologii w Polsce, twórcą Instytutu Transplantologii. W 1966 roku zespół kierowany przez prof. Tadeusza Orłowskiego i prof. Jana Nielubowicza wykonał pierwsze w Polsce przeszczepienie nerki [6]. Profesor miał także inne zasługi w rozwoju terapii nerkozastępczej – między innymi brał udział w skonstruowaniu dializatora arkusowego i zwojowego i opisał czynność przeszczepionej nerki [7]. Kolejnym zasłużonym członkiem ERA-EDTA był pierwszy polski nefrolog znany powszechnie na świecie – prof. n. med. Franciszek Kokot (Zdj. 1.). Zasiadał w zarządzie stowarzyszenia podczas trzech kadencji, był więc członkiem władz ERA-EDTA prawie przez dekadę. W 2010 roku został Członkiem Honorowym ERA-EDTA. Jako jeden z pierwszych w Polsce opisał przypadki pierwotnego hiperaldosteronizmu, pierwotnej nadczynności przytarczyc oraz zaburzenia hormonalne w ostrej i przewlekłej niewydolności nerek lub po transplantacji. W swoich badaniach profesor stosował samodzielnie opracowane metody radioimmunologiczne. Był także autorem znanych podręczników medycznych takich jak: „Choroby wewnętrzne”, „Ostre stany zagrożenia życia w chorobach wewnętrznych” czy „Gospodarka wodno-elektrolitowa i kwasowo-zasadowa w stanach fizjologii i patologii”. Stworzył pierw-

Zdj. 1

Zdjęcie Prof. Franciszka Kokota, jedyne Polaka w jubileuszowym albumie „Pionierzy Europejskiej Nefrologii” wydanym w 2012 roku przez ERA-EDTA. Z archiwum autora niniejszego opracowania prof. Michała Nowickiego.

szą w kraju sanatoryjną stację dializ. Był także jednym z założycieli Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego [8]. Wśród współcześnie działających polskich naukowców, pięć osób pełniło lub nadal pełni ważne funkcje w ERA. Profesor Ryszard Gellert – obecny konsultant krajowy w dziedzinie nefrologii i dyrektor Centrum Medycznego Kształcenia Podyplomowego był Dyrektorem ERA-EDTA Registry w latach 1996-1998. Prof. dr hab. n. med. Andrzej Więcek był nie tylko członkiem zarządu stowarzyszenia, ale w latach 2014-2017 pełnił funkcję jego Prezydenta. Wcześniej był również Sekretarzem-Skarbnikiem. W 2018 roku został odznaczony Nagrodą ERA-EDTA za wybitny wkład w rozwój tego towarzystwa. Profesor Więcek był także inicjatorem powstania YNP – organu towarzystwa, którego celem jest poprawa współpracy wśród młodych europejskich nefrologów oraz promowanie ich inicjatyw naukowych i edukacyjnych [9]. W trakcie Jego kadencji jako Prezydenta zainicjowano także współpracę między Amerykańskim Towarzystwem Nefrologicznym (American Society of Nephrology – ASN), Międzynarodowym Towarzystwem Nefrologicznym (International Society of Nephrology – ISN) oraz ERA-EDTA (Zdj. 2.) [10].

Zdj. 2
Oficjalne ogłoszenie współpracy między ASN, ISN oraz ERA-EDTA w trakcie kongresu ASN w Chicago w 2016 r. (na zdjęciu stoją od lewej Prezydent ASN - Prof. Raymond C. Harris, Prezydent ISN – Prof. Adeera Levin oraz Prezydent ERA-EDTA – Prof. Andrzej Więcek).
Dzięki uprzejmości Pana Prof. Andrzeja Więcka.

Pośród wybitnych zasług Profesora można wymienić także członkostwo w grupie roboczej opracowującej zalecenia europejskie (ERBP) oraz światowe (KDIGO) w dziedzinie nefrologii [11]. W zarządzie ERA-EDTA zasiadali także prof. dr hab. n.med. Marian Klinger oraz jako trzecia kobieta w historii stowarzyszenia prof. dr hab. n. med. Jolanta Małyszko. Pani profesor była także

członkinią Naukowego Komitetu Doradczego ERA-EDTA oraz zarządu grupy roboczej Eureka-M. Obecnie jest członkinią grup roboczych European Renal Acute Kidney Injury Working Group i Strong Kidneys Task Force [12]. W ubiegłym roku do grona Polaków obejmujących ważne stanowiska w ERA dołączył prof. Marcin Adamczak, który został członkiem Naukowego Komitetu Doradczego.

Działalność polskich naukowców w strukturach ERA-EDTA/ERA podsumowano w Tabeli 1. Aż dziewięcioro polskich naukowców otrzymało tytuł Distinguished Fellow of the ERA (FERA), który jest przyznawany osobom szczególnie zasłużonym dla społeczności ERA, osiągającym sukcesy w pracy klinicznej oraz badawczej w dziedzinach związanych z nefrologią. Wszystkich odznaczonych Polaków wymieniono w Tabeli 2.

Warto również wspomnieć o młodych polskich nefrologach, którzy działają aktywnie w ERA – w latach 2013-2016 członkiem pierwszej Rady Young Nephrologists' Platform ERA był Profesor Mariusz Kusztal [9], a w latach 2020-2023 w Zarządzie YNP zasiadała dr Ewa Pawłowicz-Szlarska (Zdj. 3).

Zdj. 3
Zarząd Young Nephrologists' Platform ERA kadencji 2020-2023. Dr Ewa Pawłowicz-Szlarska piąta od lewej. Z archiwum prywatnego autorki niniejszego opracowania dr E. Pawłowicz-Szlarskiej.

Tabela 1

Działalność polskich naukowców w strukturach ERA-EDTA/ERA.

Imię i nazwisko	Funkcja w strukturach ERA-EDTA/ERA
prof. dr hab. n. med. Tadeusz Orłowski †	Członek Zarządu Głównego ERA-EDTA w latach 1966–1969
prof. dr hab. med. dr h.c. mult. Franciszek Kokot †	Członek Zarządu Głównego ERA-EDTA w latach: 1978-1981 1987-1990 1993-1996 Honorowy Członek ERA-EDTA - 2010 r.
prof. dr hab. n. med. Ryszard Gellert	Dyrektor ERA-EDTA Registry w latach 1996-1998
prof. dr hab. n. med. Andrzej Więcek	Członek Zarządu Głównego ERA-EDTA w latach: 1999-2002 2006-2009 Sekretarz-Skarbnik w latach 2011-2014 Prezydent ERA-EDTA w latach 2014-2017 Odznaczony Nagrodą ERA-EDTA za wybitny wkład w rozwój tego towarzystwa - 2018 r.
prof. dr hab. med. Marian Klinger	Członek Zarządu Głównego ERA-EDTA w latach 2010-2013
prof. dr hab. n. med. Jolanta Małyszko	Członkini Zarządu Głównego ERA-EDTA w latach 2015-2018 Członkini Naukowego Komitetu Doradczego ERA-EDTA - w latach 2016-2019 Członkini Zarządu grupy roboczej Eureka-M Obecnie: Członkini Strong Kidneys Task Force Członkini grupy roboczej European Renal Acute Kidney Injury Working Group
prof. dr hab. n. med. Marcin Adamczak	Członek Naukowego Komitetu Doradczego ERA - od 2022 r.
prof. dr hab. n. med. Mariusz Kusztal	Członek Rady Young Nephrologists' Platform - w latach 2013-2016
dr n.med. Ewa Pawłowicz-Szlarska	Członkini Zarządu Young Nephrologists' Platform - w latach 2020-2023

Tabela 2

Polscy naukowcy odznaczeni tytułem Distinguished Fellow of the ERA – FERA.

Odznaczeni tytułem FERA	Rok odznaczenia
prof. dr hab. n. med. Marian Klinger	2011
prof. dr hab. n. med. Andrzej Więcek	2011
prof. dr hab. n. med. Alicja Grzegorzewska	2013
prof. dr hab. n. med. Jolanta Małyszko	2013
prof. dr hab. n. med. Michał Myśliwiec	2013
prof. dr hab. n. med. Magdalena Durlik	2014
prof. dr hab. n. med. Joanna Matuszkiewicz-Rowińska	2018
prof. dr hab. n. med. Leszek Pączek	2018
prof. dr hab. n. med. Marcin Adamczak	2023

Piśmiennictwo:

1. Oficjalna strona internetowa Europejskiego Towarzystwa Nefrologicznego, <https://www.era-online.org/about-us/who-we-are/history/facts-and-dates/>; dostęp dn. 13.12.2023 r.
2. **Wanner C. et al.** From WEDA to EDTA to ERA: 60 years of supporting European nephrology and counting. *Nephrol Dial Transplant.* 2022; 37: 1201–1208
3. **Kerr D.N.S.** EDTA to ERA. *Nephrol Dial Transplant.* 1989; 4:411-415
4. **Drukker W.** The Founding of the EDTA: Facts and Lessons. *Nephrol Dial Transplant.* 1989; 4:401-407
5. **Andreucci V. E.** The history of the ERA/ EDTA. Memories of a former president. *Clin Kidney J.* 2012; 5: 180–186
6. Wybitni uczeni we wspomnieniach Tadeusz Orłowski; Warszawa, listopad 2017; Wydawca: Biuro Upowszechniania i Promocji Nauki PAN; Polska Akademia Nauk; ISBN 978-83-63305-43-7: 4-5; <https://wybitniuczeni.pan.pl/orlowski2017.pdf>; dostęp z dn.13.12.2023r.
7. Wybitni uczeni we wspomnieniach Tadeusz Orłowski; Warszawa, listopad 2017; Wydawca: Biuro Upowszechniania i Promocji Nauki PAN; Polska Akademia Nauk; ISBN 978-83-63305-43-7: 8; <https://wybitniuczeni.pan.pl/orlowski2017.pdf>; dostęp z dn.13.12.2023r.
8. **Rutkowski B. Więcek A. Sułowicz W.** Profesor Franciszek Kokot Laudacja na 80-lecie urodzin. *Nefrol Dial Pol.* 2009. 13:183-185
9. **Kusztal M.** Przyszłość europejskiej nefrologii zależy w dużej mierze od aktywności młodego pokolenia: Platforma Młodych Nefrologów (the Young Nephrologists' Platform). *Forum Nefrologiczne.* 2014.7(2):108-112.
10. **Gojowy D, Więcek A.** The History of the European Renal Association – European Dialysis and Transplant Association. *G Ital Nefrol.* 2018; 35(Suppl 70): 61-64.
11. Oficjalna strona internetowa Polskiej Akademii Nauk, <https://kompat.pan.pl/pl/134-prof-dr-hab-n-med-andrzej-wicek>; dostęp dn. 13.12.2023 r.
12. Oficjalna strona internetowa Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku, https://www.umb.edu.pl/aktualnosci/14341,Profesor_Jolanta_Malyszko_w_zarzadzcie_Eureca-M; dostęp dn. 13.12.2023 r.